

Л.П. Івашина,
здобувач кафедри державного управління
та менеджменту ХарРІ НАДУ

РОЗВИТОК МОЖЛИВОСТЕЙ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ПОСЛУГ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Досліджено проблеми сучасного стану туристично-рекреаційних послуг в Сумському регіоні. Проаналізовано можливості розвитку туристично-рекреаційних послуг.

Ключові слова: можливість, туризм, рекреація, стратегічне управління.

На сьогоднішній день українське суспільство переживає період докорінних змін в розвитку держави. Процеси державотворення, що відбуваються на початку ХІ століття, спричинили істотні державно-політичні перетворення і в системі туристично-рекреаційних послуг. Пріоритетний напрямок розвитку туризму є важливим чинником підвищення якості життя в Україні, створення додаткових робочих місць, підвищення її авторитету серед інших країн світу.

У сучасному світі відпочинок, рекреація, туризм, оздоровлення, що врешті-решт означають здоров'я, являють собою соціальну цінність. Тому за останні кілька десятиріч у світі поступово зростає значення туризму і рекреації. Це пов'язано, в першу чергу, зі значним зростанням доходів населення економічно розвинутих країн, зростанням загальноосвітнього рівня людей, розвитком транспортного сполучення. Люди залишають свої домівки з наміром відвідати нові місця, збагатити себе знайомством з пам'ятками історії, культури і мистецтва. Крім того, індустріальний розвиток цивілізації, забруднення екологічних систем навколо великих промислових районів, збільшення психологічного навантаження на людину через прискорення темпу життя, змушує все більшу кількість людей шукати відпочинок та оздоровлення в поки що екологічно сприятливих регіонах світу. Таким чином, у багатьох державах обслуговування рекреантів стало не лише самостійною галуззю економіки, але й життєво необхідною формою задоволення потреб людини.

На міжнародному ринку Україна фактично невідома як країна з розвинутою рекреаційною індустрією (окрім як серед представників старшого покоління української діаспори, але і цей імідж фактично згасає). На даний час маркетингові дослідження туристичного потенціалу України на міжнародному ринку не проводиться. Будучи однією з найбільших країн Європи, вона не має жодного туристичного представництва за кордоном, не здійснює рекламних заходів і не має запланованих на національному рівні рекламних кампаній для зарубіжного ринку.

Вплив держави на природоохоронні, економічні та соціальні чинники, забезпечується через реорганізацію системи та зміну механізмів управління на державному та місцевому рівнях, запровадження стратегічного планування, відповідне нормативно-правове, регуляторне, інституціональне, наукове, методичне, фінансове забезпечення тощо. При цьому стратегічне планування у сфері туризму здійснюється на основі стратегії соціально-економічного розвитку країни, що забезпечує його цільову спрямованість на покращення якості життя населення, як основний показник оцінки сталого розвитку.

Усе це, зокрема, стосується і Сумської області, яка будучи одним з наймальовничіших куточків держави, має надзвичайно сприятливі умови для розвитку практично всіх напрямків туризму і рекреації. Тому для визначення можливих подальших пріоритетних напрямків та етапів розвитку рекреаційного комплексу регіону, розробки заходів з їх реалізації необхідно охарактеризувати ті основні перешкоди, що зумовили фактичний занепад галузі в 1990 – 1993 рр. і на даний час заважають ефективно використовувати всі сприятливі фактори. Саме вони є причиною різкого зменшення числа іноземних туристів, які відвідують Україну. Деякі з факторів мають національний характер, деякі стосуються тільки Сумщини. Усунення чи, принаймні, зменшення цих перешкод вимагає зусиль не тільки від учасників рекреаційного процесу, а й від цілої низки інших державних та комерційних структур поза цією сферою. Розвиток туристично-рекреаційних послуг

області істотно впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку, і є одним з найбільш перспективних напрямів структурної перебудови економіки.

Туристично-рекреаційна галузь – це багатогранне явище, що поєднує економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти, має практично невичерпний потенціал для постійного розвитку, співпрацює з багатьма галузями економіки, що зумовлює його провідне місце в соціально-економічному житті держави [4, с. 10]. У свою чергу важливими факторами розвитку туристичної галузі є природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал регіону.

Метою статті є обґрунтування можливостей розвитку туристично-рекреаційних ресурсів Сумської області та шляхів їх раціонального використання. Досягнення даної мети передбачає вирішення таких завдань:

- поглибити теоретичні уявлення про туристично-рекреаційні послуги в Сумському регіоні;
- визначити рівень туристично-рекреаційного потенціалу території;
- оцінити туристично-рекреаційні ресурси Сумської області з урахуванням екологічного стану навколишнього природного середовища;

Різноманітні аспекти зазначеної проблематики висвітлено у роботах Л. Багрової, М. Багорова, О. Бейдика, В. Бокова, Ю. Веденіна, С. Генсірука, Ф. Заставного, М. Ігнатенка, М. Крачила, М. Мироненка, О. Мінца, Л. Мухіної, М. Нудельмана, В. Преображенського, М. Реймерса, І. Родічкіна, В. Руденка, І. Твердохлебова, О. Топчієва, В. Чижової, О. Шаблія, В. Шумського та ін.

Багатофункціональний рекреаційний комплекс Сумського регіону представлений лікувально-оздоровчим (санаторно-курортне лікування, оздоровлення та відпочинок населення, в тому числі організація відпочинку дітей і підлітків в оздоровчих таборах) та пізнавальним (туризм, туристсько-екскурсійне обслуговування) компонентами. В області налічується 44

підприємства готельного господарства та 37 санаторно-курортних закладів різного функціонального призначення, в яких обслуговується більше 67,1 тис. приїжджих, з них 4,9 тис. – іноземці, оздоровлюється близько 16,2 тис. осіб.[2]

Область розташована в межах двох фізико-географічних зон – Полісся і Лісостепу. Клімат області помірно континентальний, з теплим літом і помірно холодною зимою. По території області протікає понад 300 річок. Усі вони належать до басейну Дніпра. Найбільші з них: Десна, Сейм, Сула, Псел, Ворскла. У межах області розташовані 33 великих озера та 1660 ставків і водоймищ.

Сумська область має значний потенціал для розвитку туристичної та курортної галузей. В області нараховується близько 1,5 тис. пам'яток історії, 700 археології, понад 100 пам'ятників монументального мистецтва та 600 пам'ятників архітектури.

Туристична сфера має реальні перспективи розвитку завдяки унікальним природним об'єктам. У природно-заповідному фонді області – 204 об'єкти: Державний степовий заповідник „Михайлівська цілина” (Лебединський район), у якому зустрічається 525 видів рослин; Червонотростянецький дендропарк у Тростянецькому районі, де збереглися найстаріші на лівобережжі насадження дібровного типу з віковими ясенами, кленами, липами, дубами; лісовий заказник “Великий бір” у Шоскинському районі – своєрідний музей сосен, заснований відомим лісознавцем проф. В. Огієвським, “Деснянсько-Старогутський” Національний природний парк (Середино-Будський район с. Стара Гута) – тут зростає 19 видів рослин, які занесено до Червоної книги України, 30 видів рослин, що охороняються на території Сумської області.

Сьогодні в області діють 28 дитячих оздоровчих таборів, 88 профільних таборів художньо-естетичної, спортивної, туристсько-краєзнавчої, еколого-натуралістичної спрямованості, що створені на базі позашкільних закладів, 71 табір праці та відпочинку, 5 баз відпочинку, 6 санаторіїв-профілакторіїв,

2 санаторії (обласний дитячий багатопрофільний санаторій “Лебедин”, міжгосподарський санаторій “Токарі”), СПА-курорт “Буймерівка”.

Територія області є однією з найбільш екологічно безпечних зон України, має чудові місця для відпочинку. СПА-курорт “Буймерівка” розташований на території Охтирського району на березі річки Ворскла в сосновому лісі. Курорт має всі можливості для комфортабельного відпочинку: сучасні номери, ресторан з українською, європейською, індійською, китайською кухнею, СПА-центр із закритим басейном, соляриєм, джакузі, фітнес-залом, гідромасажними ваннами, масажними кабінетами, водою з лікувальними властивостями.

У селі Токарі Лебединського району працює міжгосподарський санаторій “Токарі”, де з лікувальною метою використовується вода – аналог відомої “Миргородської”.

Але розвиток туристично-рекреаційних послуг неможливий без усвідомлення потреби стратегічного управління, сутність якого полягає в відображенні загальних цінностей елементів туристичної послуги, пов'язаних з культурою нації; визначає спрямованість процесу прийняття рішень вищими органами у сферах туризму і рекреації; формулюється таким чином, щоб можна було оцінити ступінь їх реалізованості.

Незважаючи на появу фундаментальних праць з теорії державного управління, існує кілька недостатньо досліджених питань та неузгодженостей у розумінні визначальних для цієї науки термінів.

На даний момент актуальним питанням залишається стан законодавчого забезпечення розвитку туристично-рекреаційних комплексів. туристична діяльність являє собою складний комплексний предмет правового регулювання, який регулюється як традиційними, так і спеціальними нормативними актами.

Сучасний розвиток туристично-рекреаційних формувань, якими є курорти, повинен ґрунтуватися на комплексному і одночасному поєднанні лікувально-оздоровчих і відпочинково-розважальних послуг, що

безпосередньо детермінує необхідність створення відповідної оптимальної ринкової інфраструктури, яка обслуговує функціонування таких територіальних туристично-рекреаційних комплексів. Однак податкова система, як один з елементів економічного механізму, не стимулює належним чином розвиток рекреаційної діяльності в Україні.

Туристична галузь набуває дедалі більшого значення для соціально-економічного розвитку Сумського регіону. Пріоритетний напрямок розвитку рекреаційної сфери є важливим чинником підвищення якості життя в Україні, створення додаткових робочих місць, поповнення валютних запасів держави та підвищення її авторитету на національній та міжнародній аренах.

Пропозиція в цілому відповідає лише невибагливому споживачеві: відпочинок розрахований на рекреантів з низьким і середнім рівнем доходів. Значна частина рекреаційних підприємств не виправдано завищує ціни на свої послуги, що вимагає втручання з боку органів державного управління та контролю, активного захисту прав споживачів. Незважаючи на низку негативних факторів, динаміка іноземних туристів, які відвідали Крим, свідчить про зростання їх кількості – середньорічно на 25%. Серед іноземних туристів відзначено перевагу Російської Федерації, Німеччини, Туреччини, Білорусії.

Є перспективи розвитку сільського туризму. Область має перспективи для розвитку активного туризму: сплави на байдарках, велопоходи, кінні походи, авто-мото походи та ін.

Таким чином, існує прекрасний потенціал для відпочинку, оздоровлення і дозвілля громадян, розвитку туристичних послуг цього регіону. В області створені умови для збереження і покращення умов розвитку туризму та діяльності курортів. Розглянемо деякі можливості розвитку туристично-рекреаційних послуг в Сумському регіоні.

По-перше, розвиток туризму здійснюється стихійно, що призводить до значних витрат бюджетів усіх рівнів, пов'язаних з необхідністю ліквідації наслідків нераціонального використання туристичних ресурсів, порушення

екологічної рівноваги, занепаду більшості об'єктів культурної спадщини та втрата найцінніших природних ресурсів, до уповільнення темпів розвитку туризму і діяльності курортів, створення негативного туристичного іміджу регіону, подальше зниження рівня якості послуг для туристів та безпеки в туризмі, погіршення якості життя населення.

По-друге, розвиток туризму здійснюється через упровадження ефективних механізмів державного регулювання, внаслідок чого відбувається подолання негативних тенденцій у сфері туризму та діяльності курортів, покращення якості життя населення, забезпечення доступності туристичних ресурсів для всіх верств населення, збереження унікальних природних та історико-культурних ресурсів.

У зв'язку з вищезазначеним виникає проблема вивчення та аналізу туристичної галузі, забезпечення державою заходів, спрямованих на стримування стихійного розвитку туризму.

Вплив держави на природоохоронні, економічні та соціальні чинники забезпечується через зміну механізмів управління на державному та місцевому рівнях, запровадження стратегічного планування, відповідне нормативно-правове, наукове, фінансове забезпечення тощо. При цьому стратегічне управління у сфері туризму здійснюється на основі стратегії соціально-економічного розвитку регіону і держави взагалі, що забезпечує його цільову спрямованість на покращення якості життя населення.

У перспективі (до 2015 р.) повинна значно зміцнитися матеріально-технічна база сфери туризму, покращиться комфортність готельного господарства. Кількість номерів у готелях передбачається довести до 980-1040 одиниць, що дозволить обслужити 90–100 тис. приїжджих. Найбільш перспективними видами рекреаційної діяльності в області будуть: довгостроковий відпочинок та санаторно-курортне оздоровлення; спортивно-оздоровчий туризм, дозвілля, відпочинок (85% загального контингенту туристів), туризм діловий, культурно-пізнавальний (у тому числі з метою відвідання театрів, музеїв, спортивних і фестивальних заходів, урочистих

свят тощо) і релігійний; екскурсійна діяльність; сільський «зелений» та екологічний туризм.

Значної уваги потребує природно-заповідний фонд області: заповідники, пам'ятки природи і садово-паркового мистецтва, заповідні урочища, а особливо заповідник «Михайлівська цілина» – єдина в Україні цілинна ділянка лучного степу в лісостеповій зоні. Необхідно буде створити заказник «Середньосеймський» у Середньосеймській заплаві ділянці, віднесення до пам'ятників природи ділянок боліт, що збереглися в заплаві річки Великий Ромен, та інших. Потребує розв'язання проблема збереження пам'яток архітектури, історичного середовища малих міст, наприклад, м. Глухова – давнього міста Київської Русі, удільного князівського, сотенного центру і гетьманської резиденції. Необхідно забезпечити належні умови для ефективного функціонування державного історико-культурного заповідника у м. Глухові, а також його фінансового утримання та укомплектування відповідними фахівцями, удосконалити законодавчу базу, спрямовану на розв'язання пам'яткоохоронних проблем малого історичного міста.

Отже, в умовах структурних перетворень господарства України Сумська область в перспективі має зосередити зусилля на розвитку зони відпочинку та оздоровлення населення та зони природно-рекреаційних ландшафтів регіонального значення, де слід розвивати всі елементи інфраструктури, що сприяють охороні та раціональному використанню природно-заповідних і природно-рекреаційних територій області. Це потребуватиме налагодження тісних міжрегіональних і міждержавних зв'язків з метою надання оздоровчих, відпочинкових і туристичних послуг жителям інших областей і країн тощо.

Список використаних джерел:

1. Державна програма розвитку туризму на 2002-2010 роки : Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2002 р. № 583 // Офіційний вісн. України. – 2002. – № 18. – С. 143–154.
2. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року”, від 21.07.2006 р. № 1001 розпорядження

голови обласної державної адміністрації “Про розроблення проекту стратегії розвитку Сумської області на період до 2015 року” від 16.08.06 № 422.

3. Закон України “Про туризм” від 18 листопада 2003 р. № 1282 // ВВР України. – 2004. – № 13 – Ст. 180.

4. *Веклич О.* Урахування природного клімату як базового компонента економічного розвитку України / О. Веклич, Т. Яхєєва // Економіка України. – 2004. – № 12. – С. 77.

5. *Дудкіна О. П.* Регіональні особливості розвитку рекреаційних зон (методичні та організаційно-економічні основи) / О. П. Дудкіна. – К., 1999. – 24 с.

6. *Сочка К. А.* Шляхи розвитку рекреаційного комплексу Закарпаття в умовах становлення ринкових відносин / К. А. Сочка // Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія Медицина. – Ужгород, 1998. – С. 162–165.

7. *Wolfgang Nahrstedt.* Tonka Pancic Kotbol // Leisure, Culture and tourism in Europe. – Dubrovnik, 1997. – 445 с.

***Ivashina L.P.* The recourse of the development of the tourist system in sumy rigion.**

This article focuses on the problem of the modern state of Sumy regions tourist system. Author analysis of the recourse development of the tourist system is made in this article.

Key word: recourse, tourist system, recreation, strategical administration.

***Ивашина Л.П.* Развитие возможностей туристическо-рекреационных услуг на региональном уровне.**

Исследовано проблемы современного состояния туристическо-рекреационных услуг в Сумском регионе. Проанализированы возможности развития туристическо-рекреационных услуг.

Ключевые слова: возможность, туризм, рекреация, стратегическое управление.